

כוח הבורא בתוך הבריאה

תניא שער היחוד והאמונה | פרק ב

השגחה פרטית

התלות של קיום העולם כולו בדיבור האלוקי שמקיים אותו בכל רגע מלמדת על הקשר התמידי בין הבורא לנבראים, קשר שנקרא "השגחה פרטית". אלו הכופרים בהשגחה הפרטית של ה' על הנבראים רואים בעולם יצירה מוגמרת של ה', כאילו לאחר שסיים לברוא אותה היא מתנהלת בלעדיו. לשיטתם, ה' אינו מתערב בעולם והעולם אינו זקוק עוד לה', ומכאן שאין ניסים ואין השגחה אלוקית על הבריאה. תפיסה זו משווה את בריאת העולם ליצירה אנושית: כאשר צורף מסיים ליצור כלי חדש מכסף, הכלי אינו תלוי עוד ביוצרו ויש לו קיום נפרד לעצמו.

אולם בהשוואה בין בריאת העולם ובין יצירת כלי יש טעות יסודית, משום שכאשר אדם יוצר כלי, הוא לוקח חומר קיים בצורה מסוימת ומשנה אותו לחומר קיים בצורה אחרת. יצירה זו מכונה יש מ'יש. אין בה שינוי במהות אלא רק בצורה, ולאחר סיום היצירה אין עוד קשר וזיקה בין היוצר ליצירתו, משום שהוא לא חולל בה שום שינוי עצמי.

לעומת זאת, בריאת העולם היא יצירת יש מאין. יצירה זו מחוללת שינוי עצום, מהפך של ממש במהות של המציאות. לפני בריאת העולם היה הכל אין, והבריאה הפכה אותו ליש, למציאות קיימת, מוחשית וחיה. מהפך כזה דורש התחדשות תמידית, משום שהוא פועל נגד הנטייה הטבעית של האין להמשיך להיות אין, כלומר לא להיות קיים כלל.

וְהִנֵּה, מִכָּאֵן תְּשׁוּבַת הַמִּינִים וְגִלּוֹי שְׂרֵשׁ טְעוֹתָם
הַכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית וּבְאֹתוֹת וּמוֹפְתֵי הַתּוֹרָה

שְׁטוּעִים בְּדַמְיוֹנָם הַכּוֹזֵב, שְׁמַדְמִין מַעֲשֵׂה ה' – "עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ" לְמַעֲשֵׂה
אֲנוֹשׁ וְתַחבּוּלוֹתָיו

כִּי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא לְצוּרָף כְּלִי – שׁוֹב אֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִיְדֵי הַצּוּרָף

כִּי אֵף שִׁידְיוֹ מְסַלְקוֹת הַיִּמְנוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ בְּשׁוֹק – הַכְּלִי קָיָם בְּתַבְּנִיתוֹ וְצִלְמוֹ
מִמֶּשׁ כַּאֲשֶׁר יֵצֵא מִיְדֵי הַצּוּרָף

כֶּךָ מְדַמִּין הַסְּכָלִים הָאֵלוּ מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ

אֲךָ טַח מְרֵאוֹת עֵינֵיהֶם, הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֲנוֹשׁ וְתַחבּוּלוֹתָיו

שֶׁהוּא יֵשׁ מֵיֵשׁ, רַק שֶׁמְשַׁנֵּה הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה מִתְּמוּנַת חֲתִיכַת כֶּסֶף לְתְּמוּנַת
כְּלִי

לְמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהוּא יֵשׁ מֵאֵין.

נס קריעת ים סוף נותן לנו קצה של הבנה בפלא שביצירת יש מאין: ה' הולך רוח עזה בים, שבקעה אותו לשניים והעמידה את המים כחומה. ברור לגמרי שאם לרגע הייתה הרוח מפסיקה לנושוב היו המים חוזרים לזרום, כטבעם, ולא היו ממשיכים לעמוד כחומה. במשך כל זמן ההתרחשות של הנס היה צורך ברוח שתעמיד את המים כל העת.

השינוי שהתחולל במים בעת קריעת ים סוף – הפסקת הזרימה הטבעית שלהם והעמדתם כחומר מוצק – הוא שינוי קל וזעיר לעומת השינוי שבבריאת העולם מאין ליש. ולכן ברור שגם קיום העולם בכל רגע ורגע תלוי בכוח האלוקי שמופעל בתוכו, מחיה ומקיים אותו. אם לרגע אחד ה' יעזוב את העולם ויתנתק ממנו, לא יהיה עוד מה שיהפוך את האין ליש וממילא הכול יחזור אל האין.

לכן לא ייתכן שהעולם מתנהל בעצמו, בלי קשר תמידי עם ה'. קיום המציאות תלוי בכוח האלוקי שפועל בתוכה כל הזמן – "כוח הפועל בנפעל" – והופך אותה למה שהיא.

וְהוּא פֹלֵא גָדוֹל יוֹתֵר מִקְרִיעַת יַם סוּף עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, שֶׁהוֹלִיךְ ה' אֶת הַיָּם
בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה כָּל הַלַּיְלָה וַיִּבְקְעוּ הַיָּמִים, וַנִּצְבּוּ כְּמוֹ נֵד וַיִּחְוֶמָה

וְאֵלוּ הַפְּסִיק ה' אֶת הָרוּחַ כִּרְגַע – הָיוּ הַיָּמִים חוֹזְרִים וְנִגְרָים בְּמִוֶּרֶד כְּדָרְכָם
וְטִבְעָם, וְלֹא קָמוּ כְּחֹמֶה בְּלִי סֶפֶק

אֵף שֶׁהִטְבַּע הַזֶּה בַּיָּם גַּם כֵּן נִבְרָא וּמְחַדָּשׁ יֵשׁ מֵאֵין, שֶׁהָרִי חוֹמַת אֲבָנִים
נִצְבָּת מַעֲצָמָה בְּלִי רוּחַ, רַק שֶׁטְבַּע הַיָּם אֵינוֹ כֵּן

וְכָל שֶׁכֵּן וְקָל וְחֹמֶר בְּבְרִיאַת יֵשׁ מֵאֵין, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהִטְבַּע, וְהַפְּלֵא וּפְלֵא
יוֹתֵר מִקְרִיעַת יַם סוּף

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁבְּהַסְתַּלְקוּת כַּח הַבּוֹרֵא מִן הַנִּבְרָא חַס וְשָׁלוֹם – יֵשׁוּב
הַנִּבְרָא לְאֵין וְאֶפְסֵי מִמֶּשׁ

אַלָּא צָרִיךְ לְהִיטֵב בְּפִי הַפּוֹעֵל בְּנִפְעָל תָּמִיד, לְהַחֲיִיתוֹ וּלְקַיְּמוֹ
וְהֵן הֵן בְּחִינַת אֹתוֹת הַדְּבִיר מֵעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת שְׁבָהֶם נִבְרָאוּ.

אתה מחיה

על כך אומר הכתוב "ואתה מחיה את כולם". אין הכוונה כאן למחיה במובן של חיים לעומת מוות, אלא במובן יסודי יותר: הווייה מאין ליש. ה' מהווה ומקיים את המציאות בכל רגע, ובלי החיות הזאת המציאות לא הייתה מתה אלא גרוע מכך - היא הייתה חוזרת לאין ואפס, להעדר מוחלט. אותיות המילה אתה, א-ת-ה, מבטאות את האופן שבו החיות האלוקית מצטמצמת אל תוך העולם להחיות: עשרים ושתים אותיות האל"ף בי"ת, מאל"ף ועד תי"ו, ששורשן באות ה"א שהיא בגימטרייה חמש, כנגד חמשת מוצאות הפה - איברי חיתוך העיצורים: גרון, חיך, לשון, שיניים ושפתיים.

איך אפשר לומר על ה' שהוא מחיה את העולם בדיבור, באותיות ובעיצורים? הרי ה' אינו נתון בתוך גוף?

כאשר אנו משתמשים במונחים דיבור אלוקי, עיצורים, אותיות ומוצאות הדיבור, איננו מתכוונים לכך שה' מדבר מתוך פה גשמי, כאדם. כמו שאין זו כוונת הפסוקים "וידבר ה'", "ויאמר ה'" וכו'. משמעות הדיבור כאן היא סמלית: כשם שאדם מבטא בדיבורו את עצמו ומגלה משהו מתוכו כלפי חוץ, כך גם דברי ה' אל הנביאים הם האופן שבו הוא מתגלה אליהם, ובדומה לכך - המציאות כולה היא התגלות של ה' כלפי חוץ, היא דיבור של ה' אלינו.

עשרים ושתים האותיות המוכרות לנו מן הדיבור האנושי הפיזי, הן השתקפות של עשרים ושתים אותיות עליונות, אלוקיות ומופשטות, שהן אבני היסוד של ההתגלות האלוקית בעולם, והן יוצרות את החזיונות הנבואיים ומהוות את בסיס הקיום של המציאות על כל פרטיה.

וְעַל זֶה נֵאמַר: "וְאַתָּה מְחִיֵּה אֶת כָּל־סֵם" - אֵל הַתְּקַיֵּי "מְחִיֵּה", אֲלָּא "מְהִיֵּה",
דְּהִינּוּ, יֵשׁ מֵאֵין

וְ"אַתָּה" - הֵן בְּחִינַת הָאוֹתוֹת מֵאֲלֶ"ף וְעַד תִּי"ו, וְהֵה"א - הִיא ה' מוֹצְאוֹת
הַפֶּה, מְקוֹר הָאוֹתוֹת

וְאֵף שֶׁאֵין לוֹ דְמוּת הַגּוּף - הֵרִי מְקַרָּא מְלֵא דְבִיר הַתְּנוּב: "וַיְדַבֵּר ה'", "וַיֹּאמֶר ה'"

וְהִיא בְּחִינַת הַתְּגִלוֹת הַכ"ב אוֹתוֹת עֲלִיוֹנוֹת לְנִבְיָאִים, וּמְתַלְבְּשׁוֹת בְּשִׁבְלֵם
וְהַשְּׁגָתֶם בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה, וְגַם בְּמַחְשַׁבְתֶּם וְדְבוּרֶם, כְּמוֹ שְׁכַתוּב: "רוּחַ ה'
דְּבִיר בִּי, וּמְלַתָּ עַל לְשׁוֹנִי", וּכְמוֹ שְׁכַתֵּב הָאֵר"י זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה [בְּשִׁעַר הַנְּבוּאָה]

וְכַעֲזֵן זֶה הִיא הַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוֹתוֹת בְּבְרוּאִים, בְּדְכַתִּיב: "בְּדַבֵּר ה' שְׁמִים
נַעֲשׂוּ, וּבְרוּחַ פִּי כָּל צְבָאִים".

שאלות לסיכום ולחזרה:

1. מה שורש הטעות של הכופרים בהשגחה פרטית?
2. מה יקרה אם לרגע אחד ייפסק הכוח האלוקי המחיה את העולם?
3. מה משמעות האמירה שהעולם מתקיים באמצעות הדיבור של ה'?